

(srov. V. Štěpánek in *Národopisná revue* 11/2003, s. 6). Podobné nedostatky lze nalézt také například v oddílech Ukrajina a Rumunsko.

Publikace Jaroslava Vaculíka *České menšiny v Evropě a ve světě* je příručkové, kompilační dílo shrnující dosavadní poznatky o českých menšinách. Pokud jejím cílem mělo být seznámit nejen odbornou veřejnost s minulostí i přítomností českých migrantů do zahraničí, pak se jí to – až na některé spíše koncepční a formální připomínky – podařilo a zájemece o osudy migrantů z českých zemí tak (chce se říci: konečně) může sáhnout po reprezentativní příručce.

Michal Pavlásek

René Petráš: *Menšiny v meziválečném Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana.*
Karolinum, Praha 2009, 437 s.

Nová monografie mladého právního historika René Petráše je věnována aktuálnímu, v minulosti i v současnosti politicky zneužívanému tématu (jak na úrovni mezinárodněpolitické, mezistranické, politicko-společenské, tak na úrovni politickovědecké komunikace): legislativním východiskům menšin (v tomto případě etnických) v komparaci s legislativní situací většiny (Čechů a Slováků) v demokratické první republice. Faktograficky mimořádně hutný text byl vybudován

na důkladné znalosti odborné literatury, především české, německé a rakouské, ale i americké a další středoevropské, dobových právněhistorických dokumentů i původního archivního materiálu (např. Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Archivu parlamentu České republiky, Národního archivu v Praze, ale i Allgemeines Verwaltungsarchiv Wien). V rozsáhlém seznamu literatury tak postrádáme pouze širší nabídku etnografických a antropologických titulů (řadu studií k problematice menšin přinesl například časopis, resp. dříve sborník *Lidé města / Urban Dwellers / Urban People*, časopisy *Český lid*, *Slovenský národopis*, četné sborníky a monografie vydané etnografickými a antropologickými pracovišti v Praze, v Brně i v Bratislavě). I přes tuto drobnou výtku je však autorova faktografická vybavenost obdivuhodná. Pro čtenáře – neprávnicka je instruktivní také zařazení vybraných prvorepublikových klíčových legislativních dokumentů (jejich výňatků) do příloh.

Svůj obširný text o zlatém věku početných menšin (jazykových minorit bylo v Evropě 15 % veškerého obyvatelstva) se rozhodl René Petráš postavit zčásti jako promyšlený kompilační přehled (zejména v kapitolách věnovaných česko-německým vztahům na sklonku Rakouska-Uherska a za první republiky z pozice historiografie, právě tak jako charakteristice tzv. specifických menšin – Židů a Cikánů – v Československu) a zčásti jako analytický pohled střizlivého právního historika, důsledně odmítajícího nacionalismus, na dobovou legislativu. Oba tyto přístupy, jakkoliv informovaný historik ocení spíše ten druhý, se v knize prolínají, přičemž první z nich posouvá

monografii až k encyklopedickému zpracování mezietnických vztahů za první republiky. V žádném případě však nejde o nudnou četbu: Petráš má totiž schopnost oživit historický a důsledně systematický právněhistorický rozbor (jak na úrovni vnitrostátní, tak na úrovni mezinárodní) zajímavými příklady z právní praxe.

Prvním metodickým východiskem Petrášovy monografie se stal pokus o začlenění tématu do širších historických souvislostí. Autor přitom již v úvodu zcela oprávněně zdůraznil nejednoznačnost pojmu menšina. Inspirativní je i jeho apel na vysvětlování používaných pojmů v kontextech jejich doby. (Na autorově místě bych však zvážila používání termínu národní menšina a zcela bych se vyhnula výrazu židovská otázka a politickému označení Sudety.) Vědomí historické kontinuity jevů a vztahů přimělo autora – mimo jiné – k napsání první kapitoly o dějinách myšlenky právní ochrany menšin, jež je sledována v době před první světovou válkou, za války, v okamžiku vzniku nové střední Evropy a ČSR a konečně ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Vlastním legislativním východiskem menšin v první republice se stala menšinová smlouva. Respekt k historické kontinuitě uplatnil Petráš i ve čtvrté kapitole, která podává vyčerpávající přehled česko-německých vztahů od roku 1867 (s jistým časovým přesahem do minulosti) až do Mnichova (1938), s pochopitelným zvýrazněním klíčového období od zániku monarchie do února 1920, kdy byla přijata ústava.

Druhou Petrášovou metodickou zásadou byla komparace českého (československého) právního přístupu k menšinám

s evropskou právní teorií a praxí (druhá a třetí hlava). Za státy určující minoritní zákonodárství Petráš právem pokládá Německo, státy vítězného velmocenského bloku, Švýcarsko a Sovětský svaz. Problém svérázného československého dokumentu – menšinové smlouvy – je tak analyzován vzhledem k ostatním menšinovým smlouvám. V této části se Petráš dotkl i velmi choulostivé otázky tzv. švýcarizace poválečného Československa, tedy otázky, jež dodnes rozděluje český a německý hodnotící pohled na první republiku.

Zmíněná metodická východiska byla pak aplikována na jádro Petrášovy práce (pátá hlava), na analýzu právního postavení etnických menšin v meziválečném Československu. Autor se v ní zaměřil nejen na statistiku minorit a její problémy, ale především na nejspornější části z hlediska menšinového práva: jazykové právo, právo školské a kulturní a na problém autonomie. I v této kapitole uplatnil pravidlo historického nástinu řešených otázek. Pravděpodobně nejzajímavější část představuje rozbor správní reformy. Menšinovým rozměrům reformy se právní historie dosud příliš nevěnovala.

Petrášova monografie představuje odborně vysoce solidní a národnostně mimořádně korektní práci o jednom z klíčových problémů první republiky, problému, který dosud vyvolává vážné vědecké polemiky i politické vášně v rámci historické sudetoněmecké historiografie, utápějící se v zájmovém monologu. Její autor přesvědčivě doložil prvořadost významu mezinárodní situace na postavení prvorepublikových menšin, právě tak jako rozhodující vliv mocností na tuto otázku. Jako klíčový předěl v ochraně

menšin označil právem první světovou válku. V důsledcích této katastrofy vznikly v Evropě mnohamilionové menšiny. Pařížská mírová konference pak přinesla v mnohém pokrokový systém jejich ochrany na mezinárodní úrovni. Jakkoliv Československá republika skutečně nesplnila všechny sliby dané na pařížské mírové konferenci, menšinovou smlouvu podle Petráše „v zásadě dodržovala“. Přestože minoritní problematika republiky komplikovala život, autor potvrzuje, že to byl hitlerovský nacionalismus, nikoliv vnitropolitické spory přenášené na mezinárodní úroveň, na čem poválečná Evropa ztroskotala. Na druhé straně však kniha v žádném případě nezastírá přehmaty v menšinové politice na úrovni parlamentu i nedemokratické změny v právní úpravě politické a ekonomické sféry. Petrášovi náleží uznání i za střídavý rozbor politiky Společnosti národů, první všeobecné mezinárodní organizace zajišťující ochranu menšin v meziválečné době. Požadavek autonomie minorit přitom hodnotí mladý autor jako předstupeň odtržení. S tím lze bezesporu souhlasit. K diskusi by byla naopak stále analyzovaná datace podřízenosti SdP Hitlerovi (podle Petráše od konce roku 1937).

Hlavní význam Petrášovy analýzy vidím ovšem v tom, že se – alespoň z aspektu právního postavení menšin – první republika ukázala oproti monarchii, i v některých vědeckých kruzích stále až nostalgicky hodnocené, pokrokem. K tomuto závěru autora dovedlo právě důsledné hodnocení situace prizmatem její doby.

Blanka Soukupová

Eva Pavlíková – Karel Sládek a kol.: *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR.* Pavel Mervart, Praha 2009.

Kolektivní monografie o ukrajinských migrantech v České republice je dílem čtyř autorů sdružených v Centru pro studium migrace Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Autorkou většiny textu je Eva Pavlíková, dále se na knize podíleli Karel Sládek, Lucie Trlifajová a Veronika Cieslarová. Publikace je výsledkem dlouhodobého zájmu autorského týmu a prezentuje zjištění z kvalitativního výzkumu vedeného technikou hloubkových rozhovorů. Autoři se snažili porozumět různým oblastem života ukrajinských migrantů v Čechách a odpovědět na otázku, zda mohou církve sloužit také jako instituce integrace cizinců do české společnosti. Práce představuje průlomový text, který analyzuje sociální situaci Ukrajinců v Čechách; pokrývá široké spektrum témat, rozebírá obtíže, s kterými se přichodzí setkávají, a nastiňuje způsoby jejich řešení a strategie, jimiž se adaptují na aktuální situaci. Neopomíjí ani motivy dotázaných k migraci a jejich představy do budoucna. Ačkoli text někdy přináší informace, které čtenář rámcově obeznámený s tematikou migrace tuší, neskouzává k prezentování banalit a zůstává na odborné rovině.

Publikaci lze pomyslně rozdělit na dvě části, první věnovanou religiozitě Ukrajinců a druhou zacílenou na širší rámec migrace. Titul otevírá krátká rekapitulace historie migrace z Ukrajiny do českých zemí a stručný nástin náboženského života na Ukrajině po pádu sovětského bloku,